

bezni in edinosti prosijo za eno in tisto reč, in s tem kažejo svojo edinost in slogo. — „Koledar“ družbe sv. Mohora tudi to priča; vsako leto plačuje okoli 30.000 Slovencev iz vseh slovenskih pokrajin in iz vseh stanov vsak po en goldinar, da dobijo vsi ene in tiste knjige. S tem kažejo, da imajo vsi ene in tiste potrebe in da govorijo in razumejo vsi eden in tisti jezik. Najlepša priča naše bratovske edinosti in sloge je pa današnja svečanost . . . In k tej edinosti in slogi je naš rajni Anton dokaj veliko pripomagal . . . Veseli se mila mati Slovenija, ker čast in slava enega tvojih sinov je tudi čast in slava tvoja. Veselimo se danes vsi, vsi veselimo se iz celega serca! Pa dozdeva se mi, kakor da slišim rajnega Antona iz nebeških višin klicati:

„Preljubi moji Slovenci! prav je, da se veselite; tudi mene veselí, da me tako čestite in mi postavljate večni spominek. Pa to vas še prosim, ne zabite nikoli, kar ste z današnjo svečanostjo spricali pred celim svetom: Bodite hvaležni vsem, ki se trudijo za vaš narod; — ostanite rodoljubni tudi zanašnej, čestite in ljubite svoj materni jezik in sv. katoliško cerkev, pa potegujte se za pravice obeh svojih svetinj; in slednjič bodite med seboj edini kot sinovi ene in tiste matere Slovenije!“

Spisje za prvence v ljudski šoli.

(Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji v Gorici v 4. dan avg. 1886. l. **Fr. Bajt.**)

Naše okrajne učiteljske konferencije so razpravljale že razne zadeve ljudskih šol. Določila sta se že marsikateremu predmetu obseg in zapopadek za eno- in večrazredne šole njihove skupine in oddelke.

Z uspehi v računstvu smemo biti zadovoljni; nazorni nauk nam ne dela več preglavice; kar se tiče zemljepisa in zgodovine, prirodopisa, prirodoslovja in risanja tudi vemo, kako nam je ravnati; le gledé spisja in slovnice še vedno nekako v temi tavamo. V teh najvažnejših predmetih še nismo gotovi in edini, kaj, kako in koliko nam je poučevati. Vsak dela, kolikor zná, vè in more; prave gotovosti in sporazumljenega delovanja pa do zdaj v navedenih predmetih posebno po eno- in dvorazrednicah še nismo zapazili. — Glavni vzrok temu nedostatku so neprimerna, pomanjkljivo urejena berila, katera eno- in dvorazrednicam, njihovim skupinam in oddelkom niso namenjena. Pri posrednem pouku t. j. spisnih vajah nas pusté popolnoma v zadregi. Treba bi bilo za spisje in slovnico eno- in tudi večrazrednicam primernih knjig, katere pa nam težko kdo preskrbí, preden se jasno in natanko ne izrazimo, kakšnih prav za prav potrebujemo; preden se sporazumemo z ozirom na dozdanjo izkušnjo, česa želimo in nujno potrebujemo, da dosežemo uspeh, ki ga smejo od nas zahtevati davkoplačevalci šol. doklad na podlogi šolskih postav in splošne pravice.

Zbrali smo se, spoštovani tovariši in tovarišice, v okrajno učiteljsko konferencijo, da se dogovorimo o tem, kako naj bi se določilo spisju gradivo po eno-, dvo- in trirazrednicah. Razpravljanje slovnice pride na vrsto ob drugi priliki. — Preden izrazim svoje mnenje o gradivu iz spisja, kako naj bi se določilo in razdelilo na razna šolska leta v imenovanih šolah, zdi se mi potrebno, da kažem, kako bi se razdelile spisne vaje z ozirom na eno-, dvo- in trirazrednice.

Prva stopinja spisnih vaj je prepisovanje. — To mora biti snažno, kolikor mogoče lično in pravilno. — Kar imajo otroci prepisati, morajo razumeti. Treba jim je prej toliko besede, kakor zloge pojasniti, kadar se vidi, da bi učenci brez pojasnila ne mogli analoge dobro rešiti. Prepisuje naj se raje manj pa dobro, kakor več, pa slabše. Prepri-

sujejo se besede ali stavki in sicer iz berila in s šolske deske. — Prepisovanju sledí in se že po mogočnosti ž njim združuje in menjáva napisovanje na pamet naučenih besed in kratkih stavkov. Take vaje so s početka težavne. Kar otroci iz ust napisujejo, treba jim je prej mnogostransko pojasniti ter jih opozarjati na vsako reč, kar bi drugače sami ob sebi lahko zgrešili. — Besede se delé v zloge, ti pa v glasove. Otroci morajo prej vedeti in znati ustno, kako se glasovi in zlogi vrstijo. — Velike črke in ločila se pri ustnem pouku ne smejo prezirati. Tudi tukaj kakor pri vseh spisnih vajah veljá izrek: raje malo, pa dobro.

Z navedenim napisovanjem se menjáva pisanje po narekovanji. Škoda, da se mora zadnjemu pri pouku v oddelkih le malo časa odmeriti. Narekovano mora biti otrokom popolnoma razumljivo. Stavki naj bodo znani in pa kratki. — Tvarino za napisovanje in narekovanje podaje berilo in nazorni nauk. S takimi vajami se menjáva pismeno naštevanje ali napisovanje imen, ki jih imajo osebe, živali in reči v 1. in 4. sklonu ednine in množine, prilično tudi dvojine in sicer kot ponavljanje že naučene tvarine in nazornega nauka po primernih vprašanjih. Take vaje bi bile n. pr.: Katere reči so v šoli, sobi, cerkvi, kleti, kuhinji, hramu, skednji? — Katera orodja rabi kmet, mizar, krojač, čevljar, kovač, i. t. d.? — Katera jedila, oblačila poznate? — Imenujte dneve tedna, mesece, leta! — Napišite 6 krstnih imen i. t. d. — Domá so: oče, mati, bratje, sestre, stari oče, stara mati i. t. d. — Poznamo živali: konja, vola i. t. d. — Poznamo rokodelece: mizarja, krojača i. t. d. — Zverine so: volk, medved i. t. d. — Rastline so: drevo, grm i. t. d. — Rude so: zlato, srebro i. t. d. — Imam dve roki, nogi, očesi, ušesi i. t. d. — Katere reči so od železa, svinca, bakra i. t. d.

Spisje v pravem pomenu začénja se še le takrat, kadar so otroci zmožni pravilno prepisovati in narekovano prav zapisovati. Kdor bi se ga lotil prej, opravljal bi Sisifovo delo in povzročil sebi in šolskej mladini neznano gorjé. Otroci in učitelj bi izgubili veselje do šole in pouka; s tem pa bi bilo vse izgubljeno.

Nekoliko težje vaje od prej navedenih bi bile: Napisovati stavke o delih, delovanji, o snovi in koristi oziroma škodi tega, kar učenci že poznajo in sicer po kratkih vprašanjih, nekaj kot nadaljevanje, nekaj kot razširjenje že navedenih vaj. Pismeno odgovarjanje (pripovedovanje) v prostih stavkih po primernih vprašanjih na podlogi berila. — Popisi po vprašanjih. — Napisovanje na pamet naučenega v večjem obsegu, nego na nižji stopinji s pripomočjo učiteljevo po podatkih.

Vse naloge iz spisja so ali reprodukcije, ali pa produkcije, t. j. naloge, ki naj obsegajo misli, ki se kažejo učencu, ali pa naloge, ki obsegajo učenceve lastne misli.

Ljudske šole, posebno eno-, dvo- in trirazrednice smejo biti zadovoljne z dobrimi reprodukcijami. Produkcij se od učencev ljudske šole skoraj ne more zahtevati. Kako bode otrok na takih šolah obdeloval, recimo, pregovore: „Kar se Anžek ni učil, tudi Anže ne zna“. „Kar te ne peče, ne gasi“. „Vsak je svoje sreče kovač“. „Kar danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri“ i. t. d.? Otroku moramo vse to popred razjasniti. Kakor hitro pa učencu damo za nalogo obliko ali zapopadek, naloga ni več produkcija, ampak je reprodukcija po otroškem umu.

Od učencev ljudskih šol ne moremo zahtevati, da bi našli nove misli ali umetno obliko za naloge iz spisja. Fr. Avg. Wolf pravi: „Die Kinder sollen produzieren, und es ist doch noch nicht lange her, dass sie selbst erst produziert wurden; da mühen sie sich vergeblich ab und werden fade Schwätzer oder frühreife Kinder, die nachher, wenn die Zeit des Produzierens gekommen ist, nichts Tüchtiges mehr leisten können. Das ist eine Art geistiger Onanie, ein schmähhliches Unwesen“. — Kehr pravi, da so take produkcije otrokom ljudskih šol vendar le dosegljive, za katere se zapopadek iz učenca sa-

mega po sokratični metodi izvêde in kateri zapopadek učenec sam po ustnej učiteljevej pripravi postavi v pravo obliko. Taka produkcija bi bila relativna produkcija.

Jaz menim, da sè zadnjim vprašanjem se nam učiteljem na eno-, dvo- in trirazrednicah ni treba glave beliti; zadovoljni bodemo gotovo z dobrimi in poštenimi produkcijami. Ni se bati, da nam za nje zmanjka tvarine in oblike. Le pogledimo, na koliko načinov učenci pisмено reprodukujejo to, kar berejo in se učé.

Vse, kar je bilo prej rečeno o spisnih vajah, kakor prepisovanje iz knjig, s šolske deske, na pamet naučenega i. t. d., spada med reprodukcije. Pri teh se učencu podajata oblika in zapopadek.

Imamo pa tudi produkcije, za katere se učencu daje zapopadek, obliko pa mora premeniti, ali jo še celó sam najti. Tako je n. pr.: izpreminjevanje pesmij v prozo, pogovorov v povest; popis premeniti v obliko pisma; razširjenje ali skrčenje podanega zapopadka (povedati povest bolj na dolgo — bolj na kratko). Tukaj omenjamo, da je skrčenje veliko večje važnosti nego razširjenje, ker je treba povedati le važnejše reči, druge pa opustiti. Pri tem se učenec vadi ločiti važno od manj važnega.

Še drug način reprodukcije je: najti nov zapopadek v podani obliki; tako je posnemanje n. pr.: Za ustnim popisovanjem hiše, popis določene hiše; za splošnim popisovanjem vasi, popis določene, otrokom dobro znane vasi; za splošnim popisovanjem mize, popis določene mize; za popisovanjem gozda, popis določenega gozda, ki ga otroci dobro poznajo.

Posnemanja višje stopinje bi bila taka, za katera se podajo učencu le splošne dispozicije, n. pr.: Za popis vsake rastline: 1. Kako se imenuje rastlina? — 2. Kje raste? — 3. Kdaj cvetè. — 4. Popis njenih delov in sicer v tem redu: korenine, steblo (deblo), cvet. — 5. Kaj koristi ali škoduje? Za popis živalij: 1. Imé. 2. Vrsta. 3. Deli, njih posebnosti. 4. Podoba. 5. Kraj, kjer se nahaja in živí. 6. Kaj dela. — Za popis orodja, oprav, oblek, orožja in družih reči: 1. Imé. 2. Čemu se rabi. 3. Kdo je dela. 4. Iz česa je. 5. Katere dele ima. 6. Koliko vrst te reči je. 7. Kaj je še o reči važnega povedati.

Mični vzgledi posnemanja na podlogi basni „Kresnica“ bi bili sledeči: Kresnica misli, da je najlepša stvar na zemlji. — Močno se hvali in šopiri ter se primerja zvezdam. Še ni izgovorila, ko pride slavec, jo pograbi in požrè.

Posnetek *a*): Taščica se hvali in šopiri, da najlepše poje med vsemi pticami, — da slavca prekosi, — da je kraljica pevk. Sokolič jo pograbi, raztrga in požrè.

Posnetek *b*): Predrzni deček gre na tanek led, teptá z nogama, se hvali, da je pogumnejši od vsacega vojščaka. Še ne izgovori, — led se vdêre, — deček utoni.

Posnetek *c*): Mladenič se baha, da nima svet močnejšega od njega. Necega dné se stêpe z vojaci. — Prinesli so ga domov mrtvega.

Takih posnetkov se lahko dobí mnogo. V II. Berilu je dober vzgled posnemanja „Lisica in grozdje“.

Mnogo dobrih in koristnih vaj podaja učencem zamenovanje in namestovanje z drugimi primernimi izrazi t. j. besedami istega ali sorodnega pomena, n. pr. po III. Berilu str. „Popotnika in medved“:

Posebno — zeló; neizrečena — velika; strašno — grozno; zgrabi — pograbi; na misel pride — v glavo pade; baje — kakor pravijo; nič žalega — nič hudega; stopa — hodi; poskusil — izkusil.

(Dalje prih.)